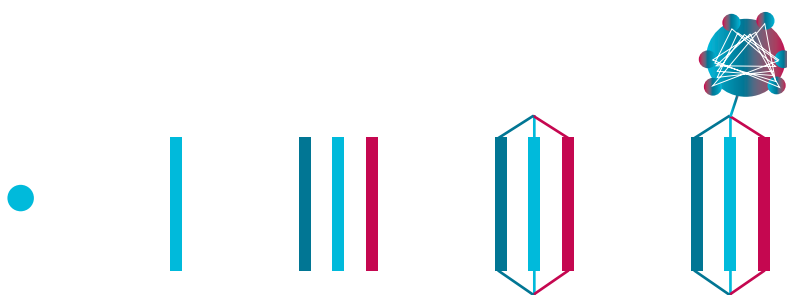


wijze te kunnen deelnemen aan het maatschappelijke leven is het gelijktijdig inoefenen van kennisinhouden, vaardigheden en attitudes noodzakelijk. Dit verdiepend leren maken we transparant voor leerkrachten met de *Structure of the Observed Learning Outcome* - taxonomie, kortweg de SOLO-taxonomie.



De SOLO-taxonomie is een krachtig kader om de beheersingsniveaus van de kennisstructuren en vaardigheidsverwerving van leerlingen zichtbaar te maken. De LLAB laat het beheersen van burgerschapscompetenties uiteenvallen in vijf op elkaar verder bouwende niveaus:

0. De leerling heeft geen (voor)kennis van het onderwerp.

Leerlingen kunnen een kennisinhoud of een vaardigheid niet toepassen. Ze geven, bijvoorbeeld, als antwoord op een vraag een antwoord dat naast de kwestie is of een tautologie is – bv. Wat is een politieke partij? *Dat is een groep personen die aan politiek willen doen*. Leerkrachten ondervinden dat sommige leerlingen dermate uitgebreide “tautologische” antwoorden geven, dat het lijkt alsof er een antwoord op de vraag gegeven wordt, alhoewel dit inhoudelijk niet zo is. Denk aan sommige politieke debatten waar er geen antwoord gegeven wordt op de vragen van journalisten.

1. De leerling heeft een relevant idee of relevante gedraging in verband met het onderwerp.

Leerlingen zijn in staat om één kennisinhoud en gedraging toe te passen die overeenkomt met het lesonderwerp. In de les over politieke partijen kunnen ze de benaming (afkorting) van enkele politieke partijen opsommen, maar weten niet waar de afkorting voor staat of wat de achterliggende standpunten zijn.

2. De leerling heeft verschillende, niet met elkaar verbonden relevante ideeën of gedragingen in verband met het onderwerp.

Leerlingen kunnen kennisinhouden toepassen door de vereiste feiten op te sommen, maar waarbij de onderlinge verbindingen niet zichtbaar gemaakt worden. Bij een toepassing van een vaardigheid lijkt het alsof de handeling uit afzonderlijke gedragingen bestaat, die nog niet geïntegreerd werden in één vloeiende beweging. Leerkrachten ondervinden dat leerlingen vaak veel feiten kunnen opsommen en misschien zelfs een besluit kunnen verwoorden ("dus", "daarom", e.d.) maar inhoudelijk geen verbindingen tussen de feiten leggen of een conclusie naar voren brengen die losstaat van de opgesomde feiten. Voor het lesonderwerp 'politieke partijen' kunnen leerlingen de verschillende partijen opsommen en enkele standpunten omschrijven waar de partij voor staat, maar zijn ze niet in staat ze met elkaar te vergelijken. Ze kunnen niet duiden dat het standpunt van de ene politieke partij al dan niet overeenkomt met dat van de andere partij.

3. De leerling heeft verschillende met elkaar verbonden (of geïntegreerde) ideeën of gedragingen in verband met het onderwerp.

Leerlingen kunnen voor het lesonderwerp 'politieke partijen' de verschillende partijen opsommen, hun standpunten omschrijven, en zijn in staat om ze met elkaar te vergelijken en waar nodig kritisch te evalueren. Ze kunnen dit binnen één domein, bijvoorbeeld 'onderwijs', maar niet voor welzijn, pensioenen, ruimtelijke ordening, fiscaliteit, buitenlandse zaken, defensie, enz. Ten opzichte van de voorgaande beheersingsniveaus, treedt er hier een kwalitatieve verandering op in het leerproces: opgesomde feiten, concepten of gedragingen hangen duidelijk samen en staan niet los van elkaar. Deze samenhang kan bovendien beargumenteerd of geïllustreerd worden met voorbeelden. Kennis wordt 'begrijpen' en vaardigheden worden een vloeiend, samenhangend geheel.⁵

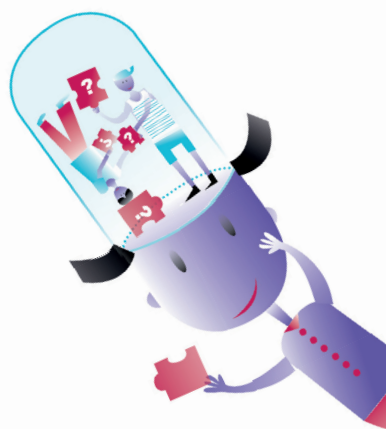
4. De leerling heeft in verband met het onderwerp verschillende met elkaar verbonden ideeën of gedragingen geïntegreerd en kan die ook toepassen op andere domeinen.

Leerlingen kunnen voor het lesonderwerp 'politieke partijen' reflecteren over de verschillende standpunten van de partijen door ze onderling te vergelijken en kritisch te evalueren voor het domein 'onderwijs'. Van hieruit kunnen ze de transfer maken naar andere domeinen. Kennis en vaardigheden worden zelfstandig toegepast in diverse contexten en op zo een wijze dat het overbodig is om afzonderlijke deelstappen te doorlopen.

5 Op dit niveau kunnen we voor kennis van "begrijpen" spreken en voor vaardigheden van "proceduralisatie".

Aan de hand van deze vijf niveaus waarborgt de LLAB een doordachte en verdiepende beheersing van burgerschapscompetenties. De vijf bouwen op elkaar op, wat inhoudt dat elk hoger stadium veronderstelt dat een lager complexiteitsstadium reeds verworven is. Een bijkomend voordeel is dat je als leerkracht actief burgerschap op deze wijze in staat bent om rechtstreeks vanuit het curriculum te differentiëren. Wanneer je merkt dat je doelgroep niet het vooropgestelde beheersingsniveau heeft, kun je kijken naar het lagere complexiteitsniveau en de leerlingen eerst daarin trainen. Zo waarborgen we ook dat het burgerschapsconcept waarin we in het GO! werken expliciet inclusief is. Al onze leerlingen zijn gelijkwaardig en verdienen het om binnen hun diversiteit aan talenten, achtergronden en overtuigingen de kans te krijgen burgerschapscompetenties op verschillende beheersingsniveaus te verwerven op school.⁶

In het schematisch overzicht op de volgende bladzijde lichten we toe welke beheersingsniveaus overeenstemmen met welke werkwoorden.



6 Wat dit, bijvoorbeeld, betekent voor binnenklasdifferentiatie vind je in het "Competentieprofiel van de leerkracht actief burgerschap".

Toename in complexiteitsniveaus waarbij niveaus 0 t/m 2 gaan over een kwantitatieve toename van kennis, bij niveau 3-4 gaat het over een kwalitatieve verdieping

Niveau	0. De leerling heeft geen (voor)kennis van het onderwerp.	1. De leerling heeft een relevant idee of gedraging in verband met het onderwerp.	2. De leerling heeft verschillende, niet met elkaar verbonden relevante ideeën of gedragingen in verband met het onderwerp.	3. De leerling heeft verschillende met elkaar verbonden (of geïntegreerde) ideeën of gedragingen in verband met het onderwerp.	4. De leerling heeft in verband met het onderwerp verschillende met elkaar verbonden geïntegreerde en kan die ook toepassen op andere domeinen.
Visuele voorstelling					
Te hanteren werkwoorden		identificeren, benoemen, herkennen	beschrijven, omschrijven, opsommen, uitleggen, formuleren, illustreren	analyseren, (be)argumenteren, onderscheiden, vergelijken, tegenover elkaar stellen, bekritisieren, oorzaken uitleggen, in verband brengen met, verbinden, verantwoord, evalueren	creëren, veralgemenen, onderzoeken, hypothesiseren, voorspellen, reflecteren, theoretiseren
Voorbeeld	De leerlingen kunnen een kennisinhoud of een vaardigheid (in verband met politieke partijen) niet toepassen.	De leerlingen kunnen een kennisinhoud (afkortingen van namen van politieke partijen) benoemen.	De leerlingen kunnen diverse politieke actoren en hun standpunten omschrijven (V119).	De leerlingen kunnen diverse politieke actoren en hun standpunten met elkaar vergelijken (V125)	De leerlingen kunnen reflecteren over de eigen positie ten opzichte van diverse politieke actoren en hun standpunten (V131).